

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СФЕРІ НАЛЕЖНОГО ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ

Загурський О.Б.

Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту
Тернопільського національного економічного університету

Бучковський А.П.

Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

В статті проаналізовано сучасний стан реалізації національної екологічної політики України в сфері належного поводження з відходами. Досліджено статистичні дані щодо механізму формування екологічних загроз у зв'язку з неефективним використанням природних ресурсів у цілому та управління відходами. Автором досліджується правова природа стратегії національної екологічної політики України в сфері належного поводження з відходами в контексті забезпечення екологічної безпеки. З'ясовано подальші перспективи реформування та удосконалення екологічного законодавства України. Обґрунтовано, що необхідно активізувати екологічну освіту за допомогою інформаційної компанії серед населення і молоді з метою суттєвого підняття рівня розуміння ефективності діяльності в сфері належного поводження з побутовими відходами.

Ключові слова: екологічна безпека, стратегія, екологічна катастрофа, екологічна політика, навколишнє природне середовище.

Постановка проблеми. Екологічна безпека є невід'ємною частиною національної безпеки держави, структурного елементу її участі в системі міжнародної безпеки. Екологічна ситуація в Україні в сфері належного поводження з відходами в цілому несприятлива, лежить поза критичним рівнем з тенденціями зниження на певних територіях. В результаті цього не відбувається зростання показників здоров'я населення або очікуваної тривалості життя населення; дефіцит очікуваної тривалості життя чоловіків і жінок зростає, дитяча та немовля смертність залишається високою. Екологія стає обмежувальним чинником для сталого розвитку країни в цілому, а також окремих регіонів.

Не викликає жодних сумнівів, що в цілому досліджувана проблема забезпечення екологічної безпеки в сфері належного поводження з відходами в Україні досягла все більш глибокого, ускладненого характеру, як наслідок, це зумовило і трансформацію та поглиблення її змісту, кардинально іншого, ніж того, який мав місце в минулому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішенню проблем забезпечення екологічної безпеки в сфері належного поводження з відходами в Україні присвячені наукові праці вчених-екологів: О.Ф. Балацького, З.В. Герасимчук, С.М. Ілляшенка, С.П. Іванюти, А.Б. Качинського, В.Г. Потапенка, О.В. Прокопенко, М.С. Самойлік, А.В. Степаненка, С.К. Харічкова, Є.В. Хлобистова, В.Я. Шевчука та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, комплексні дослідження актуальних проблем забезпечення екологічної безпеки в сфері належного поводження з відходами в Україні проводилися небагатьма вченими-екологами й практиками, а то й взагалі відсутні. До того ж, ухвалення науково-обґрунтованих висновків і запобігання появи небезпек в цій сфері вимагає кожного дня дієвого прогно-

зу оцінки екологічного стану в системі державної захищеності країни з впровадженням відповідної системи характеристик. Це, в першу чергу, вимагає поліпшення методико-методологічної бази в даній сфері.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є формулювання авторських підходів щодо з'ясування правової природи національної екологічної політики в сфері належного поводження з відходами, особливостей її реалізації на сучасному етапі становлення національної правової політики України.

Виклад основного матеріалу. За останні тридцять років Україна активізували збільшення споживання сировини, палива і продуктів харчування. Вчені підтвердили зв'язок між людською діяльністю та економічним зростанням виникнення стихійних лих (засух, повеней, ураганів). Як наслідок, через деградацію ґрунтів та інших екологічних небезпек функціонування багатьох екосистем знаходиться під загрозою. Екологічні катастрофи дедалі більше драматичніші та катастрофічніші.

Цей термін відноситься до сфер, в яких повітря, вода та ґрунт забруднені. Більшість виникаючих екологічних загроз є наслідком людської діяльності. Їх діапазон часто є глобальним. Повітря забруднюється промисловими газами. Побутові та комунальні відходи, хімікати та побутові сміття забруднюють землю.

В Україні функціонує 460 міст, близько 500 районів, 885 селищ міського типу і 28388 сіл, органи місцевого самоврядування яких повністю відповідають за організацію надання послуг з поводження із твердими побутовими відходами. Обсяги утворення твердих побутових відходів в Україні у 2016 році становили 49 млн. куб. метрів, або близько 11 млн. тонн (без урахування тимчасово окупованих територій, Автономної Республіки Крим та м. Севастополя). Незважаючи на те, що протягом останніх 20 років чисель-

ність населення України постійно скорочується, обсяги утворення побутових відходів збільшуються. Показник утворення відходів в Україні в середньому становить 250-300 кілограмів на рік на людину і має тенденцію до зростання [1].

Відповідно до Закону України “Про відходи” від 5 березня 1998 р., “основними завданнями законодавства про відходи є:

- визначення основних принципів державної політики у сфері поводження з відходами;
- правове регулювання відносин щодо діяльності у сфері поводження з відходами;
- визначення основних умов, вимог і правил щодо екологічно безпечного поводження з відходами, а також системи заходів, пов’язаних з організаційно-економічним стимулюванням ресурсозбереження;
- забезпечення мінімального утворення відходів, розширенні їх використання у господарській діяльності, запобігання шкідливому впливу відходів на навколишнє природне середовище та здоров’я людини [2].

С.П. Іванюта вважає, що “прогресивне положення державної системи прогнозу навколишнього середовища не дозволяє гарантувати належну рецепцію норм природоохоронних директив ЄС в державну екологічну політику. Для дієвого виконання функцій муніципальна система прогнозу навколишнього середовища належить спиратися на конкретні регуляторні запити по відповідальності конкретних суб’єктів, об’ґрунтованих програм і регламентів прогнозу, а ще аспекти захищеності навколишнього середовища [3].

Національна екологічна політика України в сфері належного поводження з відходами характеризується невиконанням екологічних нормативів при їх формуванні і дефектом передових систем їх збору, переробки та утилізації. За відомостями Міністерства екології та природних ресурсів, щороку в Україні з’являється в межах 10 т відходів щодо особи навпроти 5 т в державах ЄС. Всього в Україні вже накопичено в межах 36 мільярдів т. відходів. При цьому розміри накопичення промислових відходів в державі суттєво перевершують чисельність побутових при рівні утилізації в межах 30% промислових і в межах 4% побутових відходів. Щороку спільні розміри утворення відходів в Україні оформлюють в межах 0,4 млрд. т з незначним зниженням у минулі роки [4].

Щорічні розміри утворення відходів перевершують 400 млн. т на рік (близько 10 т на душу населення), 99% з них поступають з господар-

ської роботи компаній і організацій. Зі спільної розміру відходів щороку утилізується в межах 34%, переважна їхня частка видалється в спеціально відведені простору або ж об’єкти (64%) [4].

Тим не менше, у підсумку в таких місцях, які відведені для простору або ж об’єктах та на території підприємств держави накопичилося практично 15 млрд т відходів, серед них 142 млн т відходи I-III класів загрози, які формують важливі небезпеки для здоров’я населення і стану навколишнього середовища (табл. 1).

У Вінницькій області за основними групами небезпечних відходів у 2016 році найбільшу питому вагу у загальних обсягах утворених відходів становили відходи рослинного походження – 983,6 тис. т або 51,0% (у 2015 році – 790,1 тис. т або 40,5%); відходи згоряння – 454,2 тис. т або 23,6% (у 2015 році – 598,9 тис. т або 30,7%); тваринні екскременти, сеча та гній – 164,2 тис. т або 8,5% (у 2015 році – 249,9 тис. т або 12,8%); побутові та подібні відходи – 161,3 тис. т або 8,4% (у 2015 році – 152,7 тис. т або 8,4% (табл. 2).

Основним джерелом утворення відходів у Волинській області є підприємства гірничо-добувного, машинобудівного, будівельного, деревообробного комплексів. Протягом 2016 року в області утворювалися відходи I-III класу небезпеки (відпрацьовані люмінесцентні лампи, акумулятори, нафтопродукти, шлами гальванічного виробництва), IV класу небезпеки (відходи деревообробної промисловості), а також побутові відходи та відходи вуглевидобувної промисловості.

Накопичення відходів в області в основному здійснюються на териконах, полігонах та сміттєзвалищах ТПВ. На території шахтних відвалів м. Нововолинська, загальна площа яких становить більше 100 га, за даними статистичного управління накопичено більше 6,627 млн.т відходів вуглевидобутку [7].

Накопичення відходів станом на початку року зображено на табл. 3.

За даними Головного управління статистики у Закарпатській області на початок 2017 року у сховищах організованого складування та на територіях підприємств області накопичено 2,2 тис. тонн відходів I-IV класів небезпеки. Із загальної кількості відходів, що утворилися в 2016 році, 99% становлять відходи IV класу небезпеки (в т.ч. 65% – відходи житлово-комунального господарства) та 0,87% – відходи I-III класів небезпеки [8].

Аналіз накопичення відходів в Закарпатській області зображено на табл. 4.

Таблиця 1

Динаміка показників поводження з відходами, тис. т

	Утворено	Утилізовано	Спалено	Видалено у спеціально відведені місця чи об’єкти	Загальний обсяг відходів,
2011	447641,2	153687,4	1054,5	277106,8	14422372,1
2012	450726,8	143453,5	1215,9	289627,4	14910104,7
2013	448117,6	147177,9	918,7	288121,1	15167368,9
2014	355000,4	109280,1	944,7	203698,0	12205388,8
2015	312267,6	92463,7	1134,7	152295,0	12505915,8
2016	295870,1	84630,3	1106,1	157379,3	12393923,1
2017	366054,0	100056,3	1064,3	169801,6	12442168,6

Джерело: [5]

Основні показники утворення та поводження з відходами на підприємствах Вінницької області у 2016 році

	Обсяги відходів I-IV класів небезпеки		У т.ч. I-III класів небезпеки	
	тис. т	у % до 2015 року	тис. т	у % до 2015 року
Утворено	1927,5	98,8	0,6	140,7
Спалено з метою отримання енергії	53,6	76,5	0,0	–
Спалено з метою теплової переробки відходів	0,0	–	–	–
Утилізовано	343,4	93,3	0,1	–
Підготовлено до утилізації	–	–	–	–
Видалено у спеціально відведені місця чи об'єкти	105,3	12,1	–	–
у т. ч. на спеціально обладнані звалища	105,3	12,1	–	–
Загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у спеціально відведених місцях чи об'єктах (місцях видалення відходів) на кінець звітнього року	29042,2	93,2	–	–

Джерело: [6]

Таблиця 3

Накопичення відходів (станом на початок року)

Показник	Одиниця виміру	Кількість
Суб'єкти підприємницької діяльності, виробнича діяльність яких пов'язана з утворенням небезпечних відходів	од.	289
Накопичено небезпечних відходів (I-III кл.), усього	т	50,829
у тому числі:		
відходи 1 класу небезпеки	т	13,387
відходи 2 класу небезпеки	т	35,394
відходи 3 класу небезпеки	т	2,048

Джерело: [7]

Таблиця 4

Накопичення відходів у Закарпатській області

Показник	Одиниця виміру	Кількість
Суб'єкти підприємницької діяльності, виробнича діяльність яких пов'язана з утворенням відходів	од.	506
Накопичено небезпечних відходів, усього	т	2246
У тому числі:		
відходи 1 класу небезпеки	т	0,6
відходи 2 класу небезпеки	т	19,6
відходи 3 класу небезпеки	т	58,3
відходи 4 класу небезпеки	т	2167,5

Джерело: [8]

Таблиця 5

Накопичення відходів в Тернопільській області

Показник	Одиниця виміру	Кількість
Суб'єкти підприємницької діяльності, виробнича діяльність яких пов'язана з утворенням відходів	од.	350
Накопичено відходів, усього	т	51694,0
у тому числі:		
відходи 1 класу небезпеки	т	14,0
відходи 2 класу небезпеки	т	15,5
відходи 3 класу небезпеки	т	19,6
відходи 4 класу небезпеки	т	51644,8

Джерело: [11]

В Івано-Франківській області протягом 2016 року в результаті економічної діяльності підприємств і організацій та у домогосподарствах утворилось 1935,4 тис. т відходів (на 8,9% менше, ніж у попередньому році). Більше половини загальнообласних обсягів (51,4%) утворено в м. Бурштині, 11,3% – в Калуському районі, 9,7% в м. Івано-Франківськ, 9,2% в Галицькому та Долинському районах, 1,1-1,0% Верховинському, Рогатинському районах та м. Коломиї. Частка решти міст та районів не досягає 1%.

Впродовж 2016 року утилізовано 681,8 тис. т або 35,2% від загальної кількості утворених відходів. Половина утилізованих відходів припадає на підприємства Калуського району, 25,6% – Галицького, 6,5% – Рожнятівського районів, місто Бурштин – 19,7%. Крім того 774,7 тис. т відходів видалено у спеціально відведені місця чи об'єкти, 114,1 тис. т – спалено з метою отримання енергії чи теплового перероблення [9].

На території Львівської області обліковано 367 сміттєзвалищ загальною площею понад 200 га. Більшість сміттєзвалищ влаштовані без проектів на їх будівництво і роботу. Переважна більшість сміттєзвалищ працює в режимі переробки, тобто з порушенням проектних показників щодо обсягів накопичення відходів. Водночас через відсутність необхідних споруд

та механізмів технологія захоронення здійснюється з порушенням нормативних вимог, що в свою чергу призводить до забруднення навколишнього природного середовища. Більшість сміттєзвалищ влаштовані без проектів на їх будівництво та позитивних висновків санітарно-епідеміологічної експертизи та висновків державної екологічної експертизи [10].

Кількість сміттєзвалищ по адміністративних районах Львівської області зображено на рис. 1.

Промислові відходи в Тернопільській області утворюються на основних та побічних виробництвах переробної, харчової, машинобудівної,

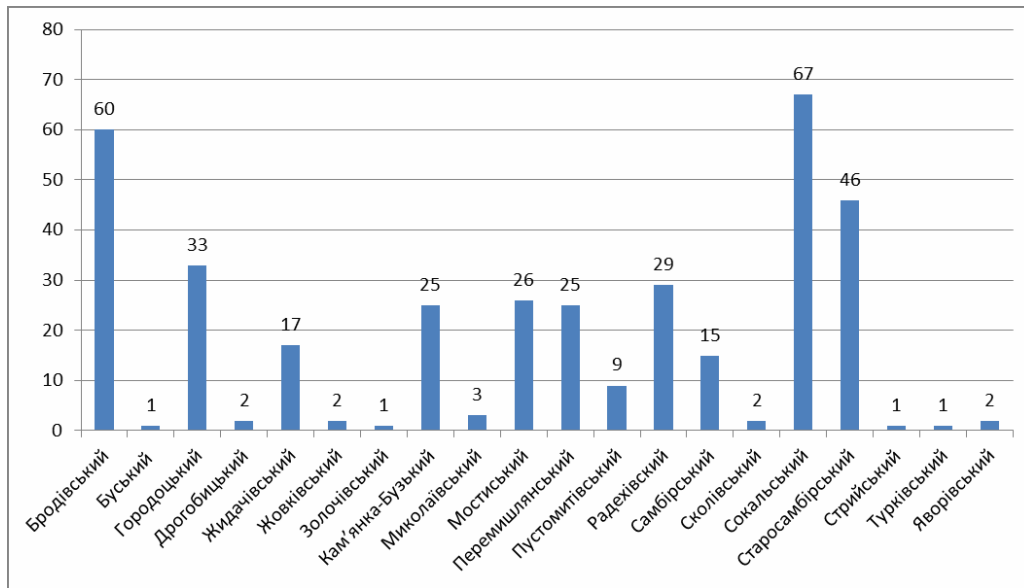

Рис. 1. Кількість сміттєзвалищ по адміністративних районах станом на 01.01.2016 р.

Джерело: [10]

Таблиця 6

Накопичення відходів (станом на 01.01.17 р.)

Показник	Одиниця виміру	Кількість	Примітка
Суб'єкти підприємницької діяльності, виробнича діяльність яких пов'язана з утворенням небезпечних відходів	од.	523	-
Накопичено відходів, усього	т	8501780,8775	-
у тому числі:			
відходи I класу небезпеки	т	324,1185	з них 253,5185 т непридатні ХЗЗР
відходи II класу небезпеки	т	69,5	-
відходи III класу небезпеки	т	1395,3	-
відходи IV класу небезпеки	т	8499991,959	з них 8382454,093 т тверді побутові відходи

Джерело: [12]

Таблиця 7

Накопичення відходів основними підприємствами-накопичувачами відходів (станом на 01.01.2017 року)

Показник	Одиниця виміру	Кількість
Суб'єкти підприємницької діяльності, виробнича діяльність яких пов'язана з утворенням небезпечних відходів	од.	35002
Наявність на кінець року у сховищах організованого складування та на території підприємств	т	2985942,4
у тому числі:		
відходи 1 класу небезпеки	т	3,9
відходи 2 класу небезпеки	т	8,6
відходи 3 класу небезпеки	т	0,3
відходи 4 класу небезпеки	т	2985929,6

Джерело: [13]

легкої промисловості і внаслідок спалювання твердого палива та експлуатації автомобільного транспорту. За 2016 рік в області утворилось – 862172 т відходів, з них утилізовано – 83069 т, оброблено (перероблено) – 30955 т, видалено у спеціально відведених місцях та об'єктах – 28697 т, накопичено на 1.01.2017р. – 65364 т [11].

В місті Тернополі відсутній полігон для зберігання промислових відходів. Промислові відходи, що не мають подальшого збуту або відсутні технології їх утилізації, тимчасово зберігаються на територіях підприємств. Накопичення відходів в Тернопільській області зображені в табл. 5.

В Хмельницькій області у 2016 році від економічної діяльності підприємств та організацій (у тому числі від домогосподарств) утворилося 1299634,3 т відходів. Від економічної діяльності підприємств та організацій утворилося 13,4 т відходів I класу небезпеки, 1810,0 т – II, 344,9 т – III, 1132515,1 т – IV класів небезпеки. У загальній кількості відходів, що утворилась у 2016 році, найбільше місце займають відходи рослинного походження – 767412,3 тонни. На лісопереробних та лісозаготівельних підприємствах області протягом 2016 року утворено 10465,0 т відходів

деревини, з яких використано 1759,3 т, в якості палива – 3037,2 тонни [12].

Накопичення відходів в Хмельницькій області зображені в табл. 6.

У 2016 році було утилізовано 121,4 тис. т відходів (у 2015 р. – 69,1 тис. т), видалено у спеціально відведених місцях чи об'єкти 209,6 тис. т, у тому числі на спеціально обладнані звалища – 189,9 тис. т. У загальному обсязі утворених у 2016 р. відходів частка спалених (у вигляді палива чи іншим чином для отримання енергії) становила 5,1% (у 2015 році – 5,4%), утилізованих – 31,2% (у 2015 році 17,3%) [13].

Станом на 1 січня 2017 р. у спеціально відведених місцях та об'єктах видалення відходів накопичилось 2985,9 тис. т відходів, майже всі вони – побутові та подібні відходи IV класу небезпеки. Основна частина накопичених відходів (79,5% або 2205,1 тис. т) розміщена на території обласного центру.

Накопичення відходів в Чернівецькій області зображені в табл. 7.

Висновки і пропозиції. Таким чином, аналіз сучасного стану реалізації національної екологічної політики України в сфері належного поводження з відходами показав, що в національному законодавстві через наявність прогалин не знайшлося місця системі утилізації небезпечних відходів. Дана проблема повинна бути вирішена в Законі України.

До того ж, доцільно на виконання Національної стратегії поводження з відходами до 2030 року прийняти регіональні плани її реалізації. Доцільно активізувати екологічну освіту за допомогою інформаційної компанії серед населення і молоді з метою суттєвого підняття рівня розуміння ефективності діяльності в сфері належного поводження з побутовими відходами.

Список літератури:

1. Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 р. № 820-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80> (дата звернення: 29.11.2018).
2. Про відходи: Закон України від 05.03.1998 р. № 187/98-ВР База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 29.11.2018).
3. Іванюта С.П. Створення ефективної системи моніторингу довкілля в Україні: проблеми і шляхи їх вирішення. Аналітична записка // Офіційний сайт НІСД / URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2054/> (дата звернення: 26.11.2018).
4. Дані Міністерства екології та природних ресурсів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/ostap-semerak-65-vikidiv-parnikovih-gaziv-v-ukrayini-produkuje-energetichnij-sektor> (дата звернення: 26.11.2018).
5. Державна служба статистики України // Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 26.11.2018).
6. Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Вінницькій області (2016 рік). URL: https://menr.gov.ua/files/docs/Reg.report/Вінницька_Доп_2016.pdf (дата звернення: 16.10.2018).
7. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Волинській області за 2016 рік. URL: <https://menr.gov.ua/files/docs/Reg.report/Доповідь%20Волинська%202016.pdf> (дата звернення: 16.10.2018).
8. Доповідь про стан навколишнього природного середовища Закарпатської області за 2016 рік. URL: <https://menr.gov.ua/files/docs/Reg.../Закарпатська%20reg%20доповідь%202016.pdf> (дата звернення: 16.10.2018).
9. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Івано-Франківській області в 2016 році. URL: https://menr.gov.ua/files/docs/Reg.../Регіональна_доповідь_2016_Івано-Франківська (дата звернення: 16.10.2018).
10. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Львівській області в 2016 році. URL: https://menr.gov.ua/files/docs/Reg.report/ЛД_2016_Львівська%20.pdf (дата звернення: 16.10.2018).
11. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Тернопільській області у 2016 році. URL: <https://ecoternopil.gov.ua/index.php/stan-dovkillya/reg-dopovid> (дата звернення: 16.10.2018).
12. Стан навколишнього природного середовища Хмельницької області у 2016 році. URL: <https://menr.gov.ua/news/31197.html> (дата звернення: 16.10.2018).
13. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Чернівецькій області у 2016 році. URL: <https://menr.gov.ua/news/31199.html> (дата звернення: 16.10.2018).

Загурский А.Б.

Ивано-Франковский учебно-научный институт менеджмента
Тернопольского национального экономического университета

Бучковский А.П.

Институт прокуратуры и уголовной юстиции
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

АНАЛИЗ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ РЕАЛИЗАЦИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ В СФЕРЕ НАДЛЕЖАЩЕГО ОБРАЩЕНИЯ С ОТХОДАМИ

Аннотация

В статье проанализированы современное состояние реализации национальной экологической политики Украины в сфере надлежащего обращения с отходами. Исследованы статистические данные о механизме формирования экологических угроз в связи с неэффективным использованием природных ресурсов в целом и управлениям отходами. Автором исследуется правовая природа стратегии национальной экологической политики Украины в сфере надлежащего обращения с отходами в контексте обеспечения экологической безопасности. Выяснено дальнейшие перспективы реформирования и совершенствования экологического законодательства Украины. Обосновано, что необходимо активизировать экологическое образование с помощью информационной компании среди населения и молодежи с целью существенного повышения уровня понимания эффективности деятельности в сфере надлежащего обращения с бытовыми отходами.

Ключевые слова: экологическая безопасность, стратегия, экологическая катастрофа, экологическая политика, окружающая естественная среда.

Zagursky O.B.

Ivano-Frankivsk Educational and Scientific Institute
Ternopil National Economic University

Buchkovsky A.P.

Criminal Justice and Prosecutors' Training Institute
Yaroslav Mudryi National Law University

ANALYSIS OF THE MODERN CONDITION OF THE IMPLEMENTATION OF THE NATIONAL ENVIRONMENTAL POLICY OF UKRAINE IN THE SPHERE OF PROPER WASTE MANAGEMENT

Summary

The article analyzes the current state of implementation of the national environmental policy of Ukraine in the field of proper management of wastes. The statistical data on the mechanism of formation of environmental threats in connection with ineffective use of the use of natural resources in general and waste management are researched. The author studies the legal nature of the strategy of the national environmental policy of Ukraine in the field of proper management of waste in the context of providing environmental safety. Further prospects for reforming and improving the environmental legislation of Ukraine are clarified. It is substantiated that it is necessary to intensify environmental education with the help of an information company among the population and youth in order to significantly raise the level of understanding of the effectiveness of activities in the field of proper management of domestic waste.

Keywords: environmental safety, strategy, environmental catastrophe, environmental policy, natural environment, the surrounding natural environment.